

Kort verslag deelsessie gemeentelijke financiën

VBG-ontmoetingsdag 18 november 2020 – online vanuit het provinciehuis te Den Bosch

Voorzitter: Jan Goijaarts

Moderator: Etienne Franken

Verslag: Greet Buter

Jan Goijaarts (wethouder Meijerijstad (o.a. financiën) en lid van de commissie financiën van de VNG) neemt de deelnemers uitgebreid mee in de huidige stand van zaken omtrent de herverdeling van het gemeentefonds en de positie die de VNG-commissie financiën (hierna: CF) daarin heeft gekozen.

Het proces herijking gemeentefonds is doorlopen onder aanvoering van BZK met medewerking van het Ministerie van Financiën. Aanleiding was de effecten van de decentralisaties in het sociaal domein, het feit dat de inkomensverevening niet meer heeft plaatsgevonden sinds 1997 en slechts 70% van de gemeenten is geijkt.

Bij de voorstellen tot herijking is uitgegaan van twee modellen: het klassieke model (zonder het sociaal domein) en een model dat gebaseerd is op het sociaal domein.

De CF heeft een sub-commissie ingesteld die kaders en uitgangspunten heeft geformuleerd. Marcel Oosterveer (wethouder Eindhoven) heeft deelgenomen aan deze sub-commissie. Deze kaders en uitgangspunten moeten ertoe leiden dat de verdeling van het gemeentefonds inzichtelijker en beter uitlegbaar is.

Voor de CF is steeds uitgangspunt geweest om de verdeelsystematiek en de omvang van het bestaand accres (de inmiddels spreekwoordelijke 'koek') te scheiden.

Op 17 september heeft de CF goedkeuring gegeven aan een systeem dat tegemoet komt aan de eerder geformuleerde uitgangspunten, een model dat aansluit bij de werkelijke kosten, minder maatstaven (de helft) kent en definities die eenvoudiger en eenduidiger zijn. Deze systematiek brengt het gemeentefonds meer in balans en laat géén significant effect zien voor grote of kleine gemeentes of voor gemeentes in verschillende landsdelen (dus ook niet de gevreesde geldstroom van oost naar west). Daarnaast staat een aantal bestuurlijke keuzes op de rol over de financieringsafspraken met de G4 en de Waddeneilanden. Zij ontvangen nu nog vaste bedragen, maar zouden in de nieuwe verdeelsystematiek mee moeten kunnen. Ook bestaat de wens een ingroeimodel overeen te komen. Voorstel zou zijn daar een periode van 4 jaar voor uit te trekken, met een maximumeffect (positief en negatief) van €15 per inwoner – het uiteindelijke effect kan dus niet meer zijn dan €60 per inwoner. Per gemeenteklasse is de verdeling in beeld, daaruit ontstaat een vrij genuanceerd beeld.

De CF kent niet het effect per gemeente, wel het globale effect:

- 60% van de gemeenten valt binnen een bandbreedte van €30 per inwoner
- 85% van de gemeenten valt binnen een bandbreedte van €60 per inwoner

Voor 15% van de gemeenten is het effect groter dan €60 per inwoner. Hoe zij kunnen ingroeien zou nog onderwerp van gesprek zijn.

Naar aanleiding van deze uitwerking zou in oktober een consultatieronde starten, die had moeten resulteren in een besluit in de tweede helft van november, zodat de effecten van de herverdeling gemeentefonds meegenomen zouden kunnen worden in de aanstaande decembercirculaire (met start voor de invoering op 1 januari 2022, aangezien het gemeentefonds tot 2022 'bevroren' is).

Op 25 september vond echter de ALV van de VNG plaats, waarop het onderwerp gemeentefinanciën prominent aan de orde kwam en het overgrote deel van de leden zich daarover uitsprak – vanwege de financiële problematiek die in de meeste gemeenten prominent aanwezig is. Het bestuur van de VNG heeft daar nadrukkelijk de verdeelsystematiek en de omvang van het gemeentefonds met elkaar verbonden. Daarop hebben BZK/Financiën besloten niet over te gaan tot consultatie, omdat het Rijk meer tijd nodig heeft. Dit tot teleurstelling van de CF: deze wil duidelijkheid voor de gemeenten. Nu ontstaat het risico dat besluitvorming zal worden overgelaten aan een volgend kabinet, waardoor de onzekerheid voor gemeenten voort blijft duren en de gewenste vereenvoudigen en transparantie op zich laat wachten. Er is vanuit de CF op dit moment geen perspectief te melden op 'hoe verder'.

Na de toelichting van Jan Goijaarts was er de gelegenheid voor vragen en opmerkingen. Daaruit blijkt dat een aantal deelnemers zich zorgen maakt over (met name) de negatieve effecten op de gemeentelijke begroting en vragen zich af of daar compensatie voor komt. Verwijzend naar de informatie uit de toelichting antwoordt de inleider dat het maximale effect in het aan de CF voorgelegde model voor 85% van de gemeenten maximaal €60 per inwoner bedraagt en er voor de overige 15% een separate afspraak gemaakt zou worden. De inleider hoort graag alle suggesties van deelnemers, omdat daar nog geen afspraak over gemaakt is. Doordat het proces op dit moment even stilstaat, is daar nu niet meer over te zeggen. Voor het Rijk is het uitgangspunt geweest dat een en ander kosten-neutraal zou verlopen. Dat betekent overigens ook dat er onzekerheid is ontstaan over de ingangsdatum van de herverdeling.

Ook is de vraag gesteld of gemeenten zelf al inzicht hebben in de effecten van het nieuwe verdeelmodel. Dat is NIET het geval. Er zijn gemeenten die op basis van berichten van anderen geanticipeerd hebben op mogelijke effecten, maar dat is niet gebaseerd op cijfers die door de CF of een van de ministeries naar buiten zijn gebracht.

Eén van de deelnemers wil graag weten hoe het 'mislukken' van de decentralisaties een effect zullen hebben. Dat de decentralisaties de gemeenten meer geld kosten dan beoogd door het Rijk, maakt onderdeel uit van een andere discussie: die over de omvang van het gemeentefonds. De informatie van vandaag heeft betrekking op de verdeling van het fonds over de gemeenten. Daarnaast speelt de vraag of efficiënt werkende gemeenten in de

nieuwe verdeelsystematiek niet worden gestraft als verdeling op basis van werkelijke kosten plaats vindt? Dat zal niet het geval zijn, omdat er getoetst wordt aan erkende maatstaven. Voor de ontwikkeling daarvan is een dwarsdoorsnede van 91 gemeenten gebruikt, die een representatief beeld geven.

Als de G4 geen vast bedrag meer krijgen, gaan ze er dan in de nieuwe situatie op voor- of achteruit? Van de grootste gemeenten gaat 75% er op achteruit.

Vragen blijven over hoe omgegaan wordt met de 15% gemeenten die buiten de bandbreedte van €60 per inwoner gaan vallen. Jan wil daar graag over gevoed worden door de gemeenten, omdat daar nog geen besluit over genomen is. Dat geldt sowieso voor onderwerpen die voor Brabant van belang zijn in de CF.

Vervolgens is de vraag wat de CF heeft gedaan met alle signalen van leden over de financiële situatie van gemeenten. Juist vanwege deze problematiek heeft de CF beide discussies willen loskoppelen. Ondanks de positie waarin veel gemeenten zich bevinden, is er ook een zekere urgentie om duidelijkheid te verschaffen over de verdeling van het gemeentefonds. Met de stellingname in de ALV van 25 september, heeft het bestuur van de VNG deze beide discussies weer met elkaar in verband gebracht: eerst de 'koek' groter, dan een afspraak maken over de verdeling.

Ten slotte werd de vraag gesteld of voordeelgemeenten niet zouden moeten bijdragen aan de nadeelgemeenten? In dat geval zou je het bestaande systeem alsnog in stand houden, en dat is niet gewenst. De stelling dat aankomende 'nadeelgemeenten' de afgelopen jaren eigenlijk teveel middelen toebedeeld hebben gekregen, is ook te verdedigen.

De conclusie van de deelsessie over gemeentefinanciën is dat er op dit moment niet veel te zeggen is over wanneer de herverdeling een feit zal zijn. Zeker is dat het hoe dan ook een ingewikkeld thema is waar we elkaar over zullen blijven spreken.